

Título: *Procesos y estrategias cognitivas en niños deficientes mentales*
Autor: S. Molina e A. Arraiz
Editorial: Pirámide, Madrid, 1993
Núm. páxinas: 285
Tamaño: 17 x 23 cm.

Coincidiendo co Nadal de 1993, a Editorial Pirámide, na súa colección Psicología, vén de poñer no mercado un libro sobre os procesos e estratexias cognitivas dos deficientes mentais, concretamente: os daqueles cunha etioloxía descoñecida (no sentido de que non evidencian lesión cerebral nin alteración xenética ningunha e que na literatura psicolóxica norteamericana se coñece como "retrasados mentais educables", ós que os autores, desde un criterio clasificatorio conductual, chaman "nenos con disfunción cognitiva") e os dos nenos con síndrome de Down.

Esta publicación resume parte dos case dez anos de investigación dos seus autores: Santiago Molina García e Ana Arraiz Pérez, profesores da Universidade de Zaragoza.

Procesos y estrategias cognitivas en niños deficientes mentales é unha obra que ten como propósito avalia-las distintas modalidades de procesamento (sucesivo, simultáneo e de planifica-

ción), concretado en funcións cognitivas representativas das diversas modalidades de procesamento, analizadas a través das estratexias postas en xogo ó resolver tarefas de distinto nivel de complexidade, de distintas modalidades de resposta e por aprendizaxe mediada.

Neste sentido, Molina e Arraiz desenvolven a súa investigación no marco dun modelo de procesamento cognitivo propio. De entre os modelos de procesamento de retraso mental, os autores analizan o de J. P. Das (modelo do que, por vez primeira en castelán, se ofrece unha visión de conxunto), e o de R. Feuerstein. O modelo de procesamento cognitivo de Das, baseado na concepción neurofisiolóxica de Luria, diferencia as modalidades atención (base cerebral, sobre todo formación reticular), de procesamento sucesivo e simultáneo (lóbulos parietais, occipital e temporal) e de planificación (lóbulo prefrontal). O procesamento da información sucesiva refírese ó procesamento da información nunha orde serial; o simultáneo á sínte-

se de elementos separados. O de planificación fai uso da información integrada polos outros compoñentes do procesamento central. O propósito central de Das e o seu equipo foi avalia-los devanditos procesos cognitivos. O propósito de Molina e Arraiz é analizar tamén as funcións cognitivas e as estratexias que os suxeitos utilizan para resolve-las tarefas propostas e as súas modalidades de presentación: verbal pura, manipulativa pura e verbal manipulativa, e que son representativas das citadas funcións e procesos cognitivos. Así pois, o primeiro nivel do modelo de Molina e Arraiz, o nivel macroestructural, constitúeno os procesos cognitivos propostos por Das.

Xa que o interese dos autores é concreta-las funcións cognitivas representativas dos procesos cognitivos, retoman de Feuerstein as fases do acto mental e o concepto de funcións cognitivas no sentido de que son as responsables de que o acto mental se dea correcta ou incorrectamente, ou o que é o mesmo, que o individuo sexa capaz de servirse da experiencia para adaptarse a novas situacións. Mais, aínda que se serven do modelo teórico-funcional de Feuerstein, non seguen as funcións cognitivas contidas no devandito modelo, entre outras razóns, porque non se corresponde cos procesos cognitivos que se pretenden avaliar, introducindo, polo tanto, os autores no seu modelo un segundo nivel no que se contemplan aquelas funcións cognitivas que son representativas dos procesos cognitivos e susceptibles de ser avaliadas a través

dunha serie de estratexias cognitivas. Este segundo nivel do modelo denomínano os autores: nivel dos compoñentes cognitivos ou nivel componencial, no sentido de que son estes os procesos mentais de información que permiten traducir unha entrada sensorial nunha representación conceptual, transformada noutra ou nun rendemento motor.

O terceiro nivel do modelo, nivel conductual, contén as estratexias que utilizan os suxeitos para resolve-los problemas que se lles presentan.

A avaliación do comportamento cognitivo dos deficientes mentais realízana Molina e Arraiz a través da súa *Batería para la evaluación dinámica del potencial de aprendizaje y de estrategias cognitivas (BEDPAEC)*, como modelo funcional de avaliación do potencial de aprendizaxe para medi-la capacidade de comprensión de principios subxacentes a unha tarefa problemática, mediante a estimulación dos mediadores e a súa aplicación a tarefas semellantes, ó tempo que estratexias postas en xogo de acordo coas esixencias das tarefas a resolver. A devandita batería permite obter unha avaliación cuantitativa do nivel de desenvolvemento real e potencial do suxeito, así como detectar cualitativamente os modos preponderantes de traballo dos nenos, inferindo as posibles funcións deficitarias e estilos cognitivos predominantes, o que facilita a implementación de programas educativos. A devandita batería foi elaborada para avalia-las funcións cognitivas dos

deficientes mentais ante a dificultade de utilizar, por razóns diversas, as de Kaufman, Feuerstein ou Fernández Ballesteros. Este é outro resultado inminente da investigación destes autores. É de agradecer que a editorial C.E.P.E. nola ofrezca como regalo de Reis.

O interese da investigación empírica e experimental centran os autores non na medida, senón máis ben nos cambios producidos en determinados momentos do procesamento simultáneo, sucesivo e/ou de planificación como consecuencia dunha determinada intervención medida. Neste sentido hipotetizan que o nivel de desenvolvemento real dos nenos deficientes mentais, medido a través do BEDPAEC, será significativamente máis baixo có obtido polos nenos normais de igual idade mental, sendo, en cambio, o nivel de desenvolvemento potencial idéntico en ámbolos dous grupos de suxeitos nas funcións cognitivas de procesamento sucesivo e simultáneo, e que a causa fundamental das diferencias na resolución de problemas cognitivos é debida á diferenza de estratexias que normais ou deficientes, igualados en idade mental, poñen en xogo; os primeiros, adecuadas, e os segundos, inadecuadas, sobre todo en funcións cognitivas lóxico-converxentes.

Como terceira característica e sen ánimo de exhaustividade, tal como indica o título da obra, os autores analizan e explican a deficiencia en clave de actividade cognitiva, atribuíndolle a esta un poder realmente determinante das funcións e das estratexias de execución, de

xeito que se ocupan propiamente dos procesos e non dos resultados. Non se interesan tanto polo rendemento final nunha determinada tarefa, coma polo procesamento de información que xera ese resultado, utilizando para isto unidades de análise "molecular" representativas das secuencias de procesamento cognitivo. Neste sentido, utilizan como unidade de análise obxectiva e condutual-funcional microestratexias, útiles unicamente para a resolución de tarefas moi concretas.

As características ata aquí reseñadas sitúan esta obra no marco da psicoloxía cognitiva do procesamento da información, aínda que os seus autores son partidarios de enmarcala nunha intersección desta coa neuropsicoloxía, a psicopsicoloxía do coñecemento e a pedagogía terapéutica. En tal sentido, o emprazamento dos autores no modelo de interpretación da deficiencia que deu en chamarse modelo do déficit e que supón que a diferenza esencial do deficiente mental con respecto ó neno normal é estar afectado por un defecto específico nun ou varios dos procesos mentais, non necesita xustificación ningunha. A partir desta formulación, Molina e Arraiz fan unha recompilación das investigacións que estudaron os mesmos compoñentes cognitivos cós analizados na súa obra, non só desde o modelo do déficit, senón tamén desde o modelo do desenvolvemento, presentando de modo sistemático, por vez primeira en castelán, a recompilación máis completa sobre o funcionamento cognitivo do deficiente mental e dos suxeitos

con síndrome de Down, así como dos modelos de avaliación.

En síntese, a obra citada é un documento de estilo fácil, ameno e de lectura rápida, malia a importancia do tema. Presenta de xeito sistemático os diversos modelos operativos existentes no eido da deficiencia mental para o estudio funcional dos procesos cognitivos, incluído o dos propios autores. Á súa vez, presenta, por vez primeira en castelán, o modelo de J.P. Das e o seu equipo de colaboradores. Deste autor vén de aparecer no mercado da lingua inglesa un compendio do seu modelo. Revisa os diferentes modelos de avaliación utilizados, desde distintas ópticas, no eido da deficiencia mental, incluído o dos propios autores e a súa batería. Cobre un amplo espacio bibliográfico baldeiro na lingua española ata o momento, a través da revisión das inves-

tigacións máis relevantes sobre o tema. Desbroza e fai máis expedito o camiño para aqueles outros investigadores nesta liña, ó tempo que ofrece marcos de referencia para a interpretación educativa da deficiencia mental. Verifica o modelo proposto e conclúe sobre as características de procesamento dos deficientes mentais afectados de disfunción cognitiva e nenos con síndrome de Down.

No seu conxunto posúe unhas connotacións que fan interesante a súa lectura, non só por especialistas, investigadores, profesores das aulas de educación especial e dos centros de integración e estudantes de educación especial, senón tamén por especialistas e investigadores doutros eidos, así como a utilización como obra de consulta e referencia obrigada.

Manuel Deaño